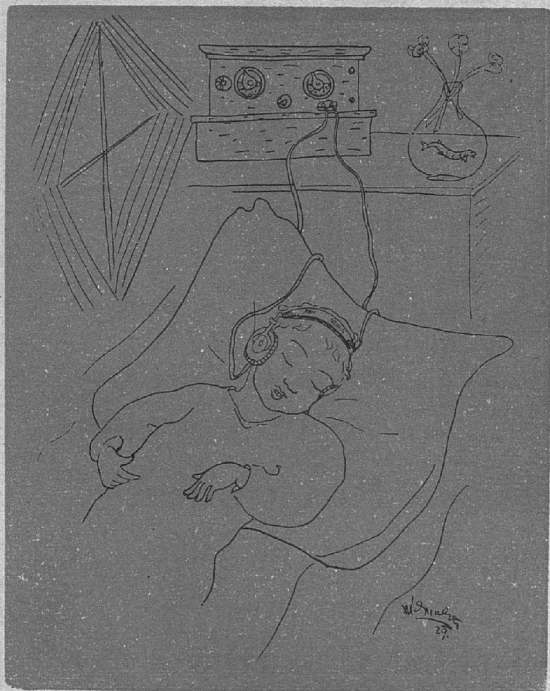

ŽENSKI

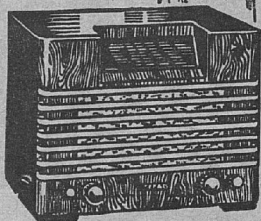

S V E T

LETO XV / 1937 / FEBRUAR

Zofka Kveder Demetrovič (E. K.) / Ljuba Prenner:
Mejniki / Erna Muser: Sonet / Rasta Pleskovič:
En dan v bosensko-hercegovski vasi / Angela
Vode: Kje je vzrok / Ljubljansko gledališče,
Drama (S. T.) / Janko Kač, Moloh (S. E.) / Drobiž
/ Priloge: Naš dom, modna priloga, krojna pola

**Tefag
Standard
Radio-Bell**

**Naša senzacija
za novo sezono!**

Res dober

**Radio aparat že za Din 3330.— ali
Din 190.— mesečno pri**

**Radio Doberlet, družba z o. z.
Ljubljana**

Kongresni trg 8 / Telefon št. 31-53

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjstvo prilogo „Naš dom“, modno prilogo ter krojno polo z ročnimi deli znaša **Din 64.—**, polletna **Din 32.—**, četrletna **Din 16.—**. Posamezna številka **Din 6.—**. Sam list s prilogo „Naš dom“ **Din 40.—**, same priloge **Din 48.—**. Za inozemstvo **Din 85.—**. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ul. 12/II. Izdaja Konzorcij Ženski Svet v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (Predstavnik P. Veit, Vir).

Zofka Kveder Demetrovič

E. K.

V novembru 1936. leta je poteklo deset let, odkar je v Zagrebu prenehalo biti zlato srce Zofke Kveder-Demetrove, najpomembnejše slovenske žene-pisateljice.

Bog ji je dal talent, ki ga ni mogla, niti smela udušiti v sebi. Ustvarjala je, ker je ustvarjati morala. Skoraj trideset let je pisala in v svojih delih prikazovala usodo žene. Postala je glasnica njene duše, plemenita, hrepeneča zmeraj po dobrem, zmeraj verujoča v človeka. „Vedno sem bila odkritosrčna, vedno sem imela najlepše namene, vedno je bil moj cilj napredek, vedno sem se potegovala za pravice slabih in za svobodo osebnosti. In jaz mislim, da je tudi to že nekaj, pa naj sem bila tudi večkrat naivna, ali smešna, ali pregoreča v svojih prizadevanjih.“ (Zofka Kvedrova, Odsevi I. / Predgovor.)

Ivan Cankar jo je priznal takoj v začetku njenega književnega udejstvovanja. „Zofka je ostavila izhajajočo pot; ona je sama svoja... Njene slike niso kopije del, ustvarjenih od moških umetnikov; gledala je s svojimi očmi, ne skozi naočnike, patentirane od naše ničvredne tradicije. In to je njena tragična krivda...“ (Slovenka, IV. letnik IX. zvezek.)

V življenju je morala pretrpeti nešteto krivic, kadar so jo razžalili, se je zatekala k Boženi Němcovi in je spet in spet brala njen življenjepis ter se krepila ob njem. Tole je zapisala nekoč v silni potrtosti: „Ti si bila še bolj nesrečna od mene, Božena! Ni ga skoraj bilo prijatelja, ki bi te ne izdal, niti prijateljice. A danes živiš! Močnejša si in lepša in bolj te ljubi narod kot takrat, ko si živela: ker si delala. Božena, nauči me, da bom več in bolje delala! — Tiste, ki pridejo za menoj, bodo močnejše, vem, ali naj me ljubijo, ker sem bila prva, ki jim je krčila pot. Prva sem prišla iz rova, pa so me tolikokrat ranili, tako pogosto žalili in prezirali. Dosti, dosti bi rada delala, da si zaslužim ljubezen svojih vnukov, kakor si jo zaslužila ti, Božena! (Iz pisateljice literarne zapuščine.) In je delala. „Ne samo tisto, kar bi ji srce želelo, temveč dosti več tistega, kar narod potrebuje. Potrebno je, da delaš, ko nihče drugi ne dela. Tebi ostane trudna roka, narod pa je že pozabil, kdo je kaj storil zanj in kdaj in kako z muko je delal. Tudi v nočeh, ko je že davno odbila polnoč. O, večkrat je tudi zora zasijala v delavnico. — Nihče ne ve, kaj ostane od našega dela. Bolj z dušo, s srcem, od človeka do človeka smo sejali in govorili. Knjige že izumirajo. Zdaj kakšen velikanski film, ameriški, italijanski, francoski, nemški primeri vse narode od severnega tečaja pa do južnega in dosti nauči in morda še več pokvari tiste, ki ga gledajo...“ Tako je usoda.“ (Istotam.)

Kot pri Čehih Božena Němcova se mora pri nas Zofka Kveder-Demetrovičeva zmeraj močnejša in lepša dvigati pred nami, bolj jo moramo ljubiti, kot smo jo, ko je še živela: ker je delala. V tem pogledu imamo še vsi velike dolžnosti.

Miselni in čustveni svet Zofke Kvedrove nam bo nekaj citatov bolj živo prikazalo, kakor bi mogel vsak od drugega napisan članek:

„Ne vse in ne za vse — ali nekaj strani ženske duše in ženske usode sem skušala napisati za nekatere. Ne pričakujem, da bi me vsi v vsem razumeli, ali želim, da bi me ne razumeli napačno. Nisem hotela vlačiti ženskega trpljenja v blato, le pokazati sem ga hotela onim, ki ga ne vidijo, da vedo zanj in da spoštujejo ženo radi nje in njega in njene temne, zagonetne usode.“ (Zofka Kveder / Misterij žene, str. 7.)

„Tisti, ki me razumejo, vedo, kakšna sem in kakšni so moji cilji; drugim, ki me ne razumejo in nočejo razumeti, bi bilo vsako razlaganje zaman, ker stojimo na preveč različnih stališčih.“ (Zofka Kvedrova, Odsevi I., Predgovor.)

„Nekateri moji javni in privatni kritiki mi svetujejo zdaj, naj pišem brez tendence, zdaj zopet, da moram imeti idejo, namen — tendenco. Jaz mislim, da imata srce in razum enako pravico, da zdaj ideje zdaj čustva prevladujejo v naši duši, in po tem se ravnam.“ (Istotam.)

„Da, morda bi ne bila nikdar napisala kakenga večjega dela, da nisem dobila ohrabrenja. Samo največjim in najmočnejšim duhovom ni potrebna ona sila, ki jo donaja uspeh, pa vendar lahko delajo.“ (Iz pisateljčine literarne zapuščine.)

„Javno delo je najvišja sreča in obenem največja odpoved.“ (Iz pisateljčine literarne zapuščine.)

„Nisem šovinistka, nikogar ne sovražim. Ljubim vse človeštvo, ali zakaj ne bi smela ljubiti naroda, v katerem sem se rodila, bolj kot druge, ki jih ne poznam. Najbolj ljubim svoj narod, svojo zemljo in v prvi vrsti moram delati zanju. Za vse človeštvo ne morem delati, ker sem premajhna, preslaba, ali za svoj narod moram delati. Hočem! Moram!“ (Istotam.)

„Zlasti majhni narodi nimajo pravice ubijati delavnost kogarkoli izmed svojih in tirati v neplodno resignacijo in pasivnost onega, ki ima talent.“ (Jugoslovanska njiva 1923, št. 3.)

„Narodu moraš dati najprej kruha, potem rož in šele potem slavčkovih pesmi. Jaz bi rajši dajala rože, ali kaj, ko pa so lačni kruha!“ (Iz pisateljčine literarne zapuščine.)

„Nesmiselna je vsa filozofija, dokler je v nas živa ljubezen in mrznja in odpor proti krivicam, posebno še, če ne zmoremo v sebi zatreti spominov. A čim zrelejši je človek, tem težje pozablja.“ (Zofka Kveder Dementrovič, Po putovima života, 29.)

„Človek se mora osvoboditi vseh želja, če hoče biti srečen, sicer je suženj usode, ako se vse svoje življenje žene za srečo. Glavno je, da razvijemo vse svoje sile; ako to storimo, izgine pojem usode. Odpovedati se željam po sreči je obenem najvišja in največja svoboda.“ (Istotam 3.)

„Kako smo vsi majhni in minljivi. Vsa naša zemlja in ti in jaz in vsa moja bolečina. Samo treba je na vse to gledati z drugega sončnega sistema, pa vse zgine v atome, vse zvezde in tudi sonce.“ (Istotam, 48.)

„Morda odrasli prav zato tako bridko malo veselja uživamo, ker preveč razmišljamo, ker vedno hitimo dalje, ker se vedno ženemo za, potem, da nam sedanost brez užitka in koristi skopni v rokah. Kadar sije sonce, se bojimo dežja in v sreči se bojimo solz. Strah pred bodočnostjo nam zastruji vsak smeh in vsako veselje. Otroku pa je bakren krajer, kar je meni zlat dukat. Zavidam ljudem, ki imajo veliko iluzij, oni so še najbolj podobni otrokom.“ (Zofka Kvedrova, Vladka in Mitka, 110—111.)

„Kdor je bogat, seje na vse strani plodove svoje duše. Res mnogo semenja pade na cesto, da je polojeno, pade na kamen in se posuši, a nekaj zrn pade na pravo zemljo, v pravo dušo in vzklje tam in bo raslo in živel, ko bodo sejalcem že zdavnaj pod črno rušo. Samo lakom-

než skopari z vsem, z denarjem, s srcem svojim in s pametjo svojo in z dušo svojo. A duša je vse drugačna kakor zaklad, zakopan v zemljo. Bolj ko stiskaš, manjša je, neznatnejša, bolj trda in mrzla; kakor ji več daješ, tako ti bolj raste, tako se bolj bogati.“ (Ženski Svet, II., 111.)

„Raztresena sem, nemirna, raztrgana na sto strani, razdeljena med sto dolžnosti. Vedno hitiš, hitiš, tvoje življenje pa se nekako čudno odmika. Ti si in vendar nisi ti. Premalo je časa za odpočitek, a odpočitek je potreben, da se zave človek samega sebe, da je doma v sebi in svoji duši. Takega počitka mi manjka, brezdelnosti, ki je praznik duše in srca v hitrici življenja.“ (Domači prijatelj, IX., 187.)

„Okolje, ki v njem živim, je zmeraj bilo in bo okolje inteligentnega proletariata, ki ima pač knjige in nekaj originalnih slik, nekaj vaz in še kako preprogo, vse to zbrano v dolgih letih in ne prav v skladu.“ (Iz pisateljčine literarne zapuščine.)

„Družbeni zakoni so kakor žični plot ob nasadih v parku; nizek je, toda poln bodic. Lahko ga preskočiš, a lahko se tudi opraskaš — in človek ostane zato rajši na predpisani stezi.“ (Vladka in Mitka, 108.)

„Sovražim kompromise, nikdar jih nisem zmogla, ker se mi upirajo.“ (Iz pisateljčine literarne zapuščine.)

„Odpovedala sem se vsakršnemu društvenemu delovanju in občevarju ter sem živela le svoji rodbini. Nikoli nisem izkoriščevala stališče svojega moža, da bi igrala vlogo pred kulisami niti za njimi. Ali Bog mi je dal iskro talenta in ne morem ga udušiti, saj je krepkejši od mene. Delala sem, ker sem delati morala.“ (Istotam.)

„Modro zborujejo, lepo predavajo o nekih novih zakonih za nas žene. Prav bi bilo, da bi to tudi uresničili. Ampak glej, o tem, kar ubija našo dušo, ne govorijo. Kdaj bomo dosegle take zakone, po katerih bodo obsodili kot zločin ubijanje naših src in duš.“ (Po putevima života, 24.)

„Dokazujte, da je emancipirana žena tudi lahko soproga in mati in obratno, da je vsaka soproga in mati lahko tudi emancipirana, ne da bi kvarila ugled žene in kratila pravice moža. Pri nas je namreč celo med inteligentnimi sloji dosti takih, ki menijo, da žena ne more biti emancipirana, če se omoži, in da se emancipirana žena nekako ne more in ne sme omožiti, če se noče izneveriti vsem svojim idealom.“ (Iz pisateljčinega pisma Ivanki Anžič z dne 22. marca 1899.)

„Nekaj posebno lepega je gledati, kako se imajo radi naši otroci med seboj. Vsaka dobra in mehka beseda, ki pade med njimi, odzvanja v materinem srcu v presladkem odmevu. In tudi svojega moža nikdar ne ljubim bolj plemenito, z večjo vdanostjo, kakor kadar se igra z otroki, kadar se nagne nad kodraste glavice in jih boža in poljublja.“ (Domači prijatelj, IX., 191.)

„Kaj je prav za prav bistvo prijateljstva: da nas plemeniti. To je edino merilo, ki ga upoštevajmo v odnosu do ljudi. Ljudje vplivajo na nas dobro ali slabo. So pa taki, ki so dobri za vse ljudi, ali na nas vplivajo kvarno; nekaj v njih vzbuja v nas nizke nagone in mi smo v njihovi družbi bolj pokvarjeni, kot smo, če se jih izogibamo.“ (Iz pisateljčine literarne zapuščine.)

„Veliko mi je dalo življenje, veliko mi je vzelo. Za vse, kar imam — a nimam malo — se bojim. Kajti sreča je tako krhka, ljubezen tako občutljiva. Še za svoje otroke se bojim, da se mi izneverijo, kajti otroci me samo ljubijo, a razumeti me ne morejo. Loči nas jež generacij. Mogoče pride čas, ko me bodo manj ljubili in še manj razumeli, ali pa jaz ne bom razumela njih ... (Istotam.)

„Doživela sem gonjo, tako surovo in podlo, kakor je ni doživela kmalu katera žena. Močna sem in sem molčala, a nisem dovolj močna, da ne bi trpela pri tem.“ (Istotam.)

„Že mi sive lasje, že stopam z visokih gora, težak je bil vzpon nanje, ničesar nisi videl pred seboj razen silnih in pustih skal, a ozirati se nisi smel. Globoki prepadi so zijali pod teboj in čakali, da popustiš in da te pogoltnejo. Kadar stopiš z brega, vidiš več, kakor si videl prej, ko si se dvigal. Mogoče tudi jaz sedaj več vidim — in zato tudi še bolj želim še malo lepote, še malo sonca!“ (Jugoslovanska Njiva 1923, št. 3.)

Mejniki

Ljuba Prenner

(Dalje)

„Kaj? Kaj?“ je vpraševala zmedeno in uprla svoje oči vanj, ki je še vedno gledal stran. „Kaj hočem? Kako pa, ali . . . ti si živina, hujši kot črna živina, kakršnega se delaš sedaj, ti grdoba! Ali si pozabil?“

„Ali sem te jaz zapeljal?“ je zinil nesramno. Kako bi bil pa sicer preprečil to javkanje, ki se je pripravljalo . . .

Tu je stal pred njo v temi, ošaben in zaničljiv. Menda se je tudi bal, da ga ne bi kdo videl — ta šuft.

„Prase kmečko!“ je rekla in ga krepko lopnila po licu, ki se je obračalo stran od nje, potem pa je zbežala po temni ulici navzdol.

Osupel se je drgnil po ogrelem licu. V katerem žepu neki ima ključ od hišnih vrat? Ali le ni nihče videl, kaj se je bilo zgodilo? In to njemu? In če se to izve? Ali pride jutri spet? Morda celo v pisarno? Kaj, če bi šla h Karlu Engelmanu? Anza — pazi se!

Stopil je v svojo borno sobico, se počasi slekel in legel.

Na drugi strani hodnika ima Hugo, domači sin, slično sobico. Ali bi vstal in stopil k njemu? Kaj bi storil ta, če bi se mu kaj takega zgodilo? — Nič ga ni zanimalo, kam in kako je bil tako naglo izginil tisti val vročega poželenja, ki ga je bil zanesel k Liziki, da jo je božal in vznemirjal, da se je vdala njemu, ki je našel ob njej zmagoslavno moškost, drugega pa nič. Pa do takih misli Anza ni prišel. Njega je le skrbelo, hudičevo skrbelo, kaj bo sedaj iz tega?

* * *

Pri Lournierjevih je bilo vse narobe. Hugo je bil prvi, ki se je znašel v tej zmedi. Brata Romana in Maksa je zaposlil v domači trgovini. Karl, ki je videl, da je doma namesto bogate dediščine le zadolžena in zavožena barantija, ki se res ne izplača, da bi se ukvarjal z njo, se je vrnil v Graz k svoji ženi in k svojemu poslu. Svojčas je hotel biti muzikus kot Heinz Moll, sedaj pa je bil uradnik pri davčni upravi. Tudi Feliks je ostal v lekarni — češ, kaj bi se mučil za dolgove, ki so jih drugi zakrivali. Za Francija se tako ni nihče zmenil, torej so ostali še trije. Hugo se je oprijel poljedelstva, sestra Ana pa gospodinjstva.

Doma v temnem skladišču je preždel Franci svoje dni, sedeč na kakem zaboju. Bal se je. Spočetka je bil še postajal po hiši okrog, stopil v trgovino, a nihče se ni zmenil zanj. Niso mu očitali, ne se z njim prekalali, pri mizi je dobil jesti, spati je smel v svoji prejšnji kamri, a nihče

ni imel zanj besede, niti dobre, niti slabe. In sedaj ga je ta njihov molk premrazil do kosti. Bal se je vseh ljudi. Ni se več bril, niti česal in čedil, shujšal je in obleka mu je ogoljena in ohlapna visela na izsušenem, drgetajočem životu. Prej je bil še hodil na sprehod, zdaj nič več. Tu v temi je sedel in gruntal. Zunaj je bilo svetlo in živo, tu notri je bilo vedno mračno in tiho. Vse poletje je prečepel tu, nikdar se ne bo upal več na cesto. Bal se je, da bi bila prišla Lorberica in ga ranila s svojim grobim govorjenjem. Kadar je slišal, da se gori v hiši zapirajo vrata, se je zdrznil. Morda je že prišla in v naslednjem trenutku stopi preko dvorišča, in zaprta vrata skladišča odlete in videla ga bo sedeti tu notri, razgaljenega grešnika. Bal se je obraza svojega brata Hugona, tega trdega, zaprtega lica. Ali pa Karla Engelmana, tega kruteža, se je tudi bati! Kaj mu store? Nekaj vendar le morajo storiti z njim? Nekoč morajo spregovoriti tudi oni? Večno vendar ne morejo vztrajati v tem ledenem molku?

Pa je spet računal in tuhtal, komu je bil dal tisti denar. Spočetka se je bil še spomnil na enega, na dva, potem pa se mu je kar vse zmešalo in zdaj ni vedel nič. Niti enega imena! Sicer pa — saj je bila dala mati oznaniti v cerkvi, da prinesejo denar nazaj ali da vsaj povedo, koliko so ga bili sprejeli in če so ga res sprejeli? Pa se ni oglasil nihče. Rajši vlačijo te goldinarje na duši za seboj! Čudni, trdi ljudje! Kadar ga je kdo nagovoril, na primer, če ga je brat poklical „Franci!“ se je zdrznil in pričel tresti. Po navadi je brat le še pristavil: „Spat pojdi!“ ali „Pridi jest!“ — a nekoč mu vendarle morajo povedati, da bo sedaj sodna obravnava, da se mora zagovarjati ali pa, da ga žandarji že čakajo zunaj. — Doslej mu namreč še nič niso rekli, kako je s to njegovo zadevo. Ravnali so z njim kakor z otrokom ali kakor s slaboumnim mutcem. — Tudi mati je tako umrla, ne da bi mu bila kaj povedala, da bi ga bila vsaj poklicala k sebi, ga ali preklela ali mu odpustila. Kar tako je odšla, kakor da ga sploh ni. Davi se je bil mimogrede videl v odsevajoči šipi na vratih hodnika. Kakor stara obrabljena cunja sem — kakor stara, zelo umazana in razcefrana cunja!

V nedeljo popoldne, ko je sijalo mehko spomladansko sonce, je odšel iz hiše in to pri belem dnevu, prav v tistem mehkem sončnem blesku je krenil skozi mesto, ne da bi bil pogledal komu v obraz. Ven preko travnikov je šel v Šmohornico in tam so ga drugo jutro našli kmečki ljudje, ki so prihajali po bližnjici iz Zaplane v mesto, visečega na nizki veji. Preko noči je bila zapadla slana in se mu ujela v tankih belih bodicah na kocine, ki so mu štrlele iz vele kože na licu.

Ob njegovem grobu je bilo mnogo ljudi, čeprav je bilo še zgodaj predpoldne. In ker mu je gospod dekan odrekel cerkveni pogreb, zato in temu vkljub je stopil k jami stari, pijani občinski revež Kavšek, nekdanji mestni mežnar in sedaj neke vrste boljši berač, in skušal vzravnati svoje črno ofrakano telo; a udje so bili šibki in pokvečeni, vsa postava kakor zlomljena in smešna je bila videti drobna siva glava z mišjim obrazom.

Z otroško visokim glasom je izpregovoril v staroverni nemščini:

„K počitku gre uboga grešna stvar — človek kakor mi, naš brat in prijatelj. Vse, kar je bilo, je sedaj za njim; sodili ne bomo mi: niti posvetna in niti cerkvena gosposka. Gospod, daj njemu in vsem ubogim grešnikom in takim krivičnikom večni mir in večna luč naj jim sveti — vsem skupaj — amen! Oče naš...“

In ljudje so mrmraje molili za njim. Jokala se je le pokojnikova sestra Ana, bratje so pa stali poleg groba mrki in resni. Feliks je gledal zakrknjeno predse v tla.

Ko so vsi odšli in krenili v mesto, je ob grobu ostal le brat Hugo, da nadzoruje delo grobarjev, ki so pokrivali grobnico. Stal je pred ograjo v preprosti črni obleki in z mehkim črnim klobukom v roki. Pri materinem in Pepijevem pogrebu je bil v cilindru, dolgi suknji in rokavicah, sedaj pa kar tako, kakor da bi se ga sramoval — svojega brata.

Težko mu je bilo pred delavci.

Raztresene misli so se bile ujele na napisih. Na levi plošči se je svetilo v zlatih črkah: „Herr Josef Lournier, k. k. Gymnasial-Professor, geboren am 12. Mai 1854 zu Untersberg, gestorben am 20. Mai 1891 zu Graz.“ Hugo je strmel v ploščo in zdelo se mu je, kakor da vidi pod Pepijevim napisom drugega: „Herr Franz Lournier, betrügerischer Sachverwalter und feiger Selbstmörder . . .“ Nejevoljno si je potegnil z roko preko čela, se pokril in odšel proti izhodu.

Ob izhodu se je še enkrat okrenil. Tudi grobarji so bili že odšli na drugo stran. Kako tiho je vse in medlo sonce se prilaga temu miru! Le tega morda niso storili prav, on in bratje, da so ga položili v rodbinsko grobnico, ne radi sebe ali ljudi, ampak radi njega samega.

Njemu vendar ni bilo nič do rodbine! Bil je preveč zamaknjen vase. Kaj se ni mogel zgeniti vse te mesece, ko je bil doma? Kaj ni mogel z odločno ali bodisi kruto in trdo besedo presekati ta molk, biti mož, zagovarjati se ali vsaj poskusiti, če še kaj zmore? Postaviti se v bran, boriti se? Pa nič! Rajši je odšel!

Kako težek je moral biti njegov zadnji trenotek! Pa ven v sonce je šel umret! Ni se hotel obesiti doma v skladišču, kjer je vendar tako rad čepel? V sonce je šel. In zato ni prav, da so ga v kovinasti krsti zaprli v to lepo obokano klet! Tja gori bi ga morali dati na pokopališče revežev, kjer so z navadnim nizkim plotom ograjeni grobovi okrog visokega, okorno tesanega križa. Kakor to jutro brata, jili pokopljejo tudi tja gori brez zvona in blagoslavljanja, ker ni mašnika, ki bi spremljal pogreb, za katerega noben nič ne plača.

Saj je res vseeno, kaj se zgodi z mrtvim telesom, a človek bi si le domisljal, da tam gori najde sonce svojo pot svetlobe in toplote do njegovih kosti in prah njegove človeške revščine bi se pomešal z zemljo, iz katere bi poganjala v prihodnjih pomladih vsaj zelena trava. Zdaj pa si domišljuješ, da mu je mraz v tej grobnici, da mu ni lep počitek, ko so ga spet zaprli med svojce, ki jim je skušal za vselej ulti.

In če se ukvarjaš s temi mislimi, ti je hudo za njim, za tem svojim bratom. Pa se ne moreš ubraniti tem očitkom in ne solzam, čeprav si si svoj živ dan domišljeval, da si več moža kot je bil on.

Malomestne komedije

Prav tisto jutro, ko so pokopavali Lournierjevega Francija, se je pripeljal skozi legensko sotesko Mollov Heinz, in sicer v Vobachovi črnoloti poštni kočiji, ki jo je vozil še vedno stari Miha.

Heinz se mu je moral grenko zasmejati. Na Mihi se je poznalo, da Heinz domačinom ni več norec niti kakršenkoli nebodigatreba, ampak

oseba — gospod Heinz Möll. Kako trapasto in kako zvito preračunano za človeško ničmernost! Hipoma je tudi njegov posel nekaj prida, pri-
naša mu denarja, novega dela, podpore, zavisti, vabila k bedastim ime-
nitnežem, ki se delajo „pokrovitelje umetnosti“, potovanja v tuje kraje,
ženske naklonjenosti, nekaj laskave hvale, hinavske prijaznosti in mnogo,
mного misli in muk. Nič več tistih ponižujočih dolgov!

In vendar! Kdaj se bo znal iznebiti svoje zavisti? Pokojnih prednikov
Haydna, Mozarta, Schuberta in Mayerbeerja ne bo nikdar zasovražil.
A zakaj mora v pekoči zavisti izbegavati Beethovena? Zakaj mu je prav
ta s peklenško neusmiljenostjo vzel vso lepoto zase in pustil za take
siromake, kot je Mollov Heinz, le drobce? Sam je zajel vsemir v svojo
šapo in ko jo je odprl, se je razlilo morje vseh lepôt, ki jih takih ni še
dojelo in razdalo nobeno srce. In vedno iznova je vrelo iz njegove dlani,
ker je bil vse vzel zase, ker je bil vse dočutil. Sam je bil krmar in
ladja in morje — ti, Heinz Möll, si pa le šibek plavač! Pač — mala reka
si tudi ti, a kje je še morje, in ti ne boš nikdar morje! Tista tvoja opera,
ki jo delaš že vsa leta na Stormovi noveli „Immensee“, še vedno ni nič
pravega. Zastonj trebiš stare sledi; če jih iztrebiš, zazeva praznota in iz
tiste stare pesmi ne more biti nič, ker je melodijska skažena in skaženih
lepôt ni mogoče skrpati in popraviti. Kaj so pohabljenca berglje?

Miha je zatrobil.

Spet si v Podgorici! Sestro bo treba poročiti! In gospa Edita? Saj
se je morala močno postarati? Prav ji je! Zalostno življenje je to, ki so
mu edino sladilo sodni adjunkti in vladni koncipisti! Fej, Heinz, kako
ozek si in prostaški — in ti bi kdaj mogel biti neizmerno morje?

Pa so se mu tako dobrohotno smehljale nasproti očrnele podgoriške
strehe pod okriljem koničastega zvonika Sv. Elizabete, katere zlati križ
se je kopal v soncu! Zelo prijazna je bila videti Vilunjska dolina v svoji
mimi lepoti, kakor da ni nikdar v njej nobenega grdega greha in kakor
da ne ve nič o tem, kar je za človeka težkega in hudega na svetu.

* * *

Že prihodnji torek zvečer je prišel stari Engelman, to pot brez sina.

Pri Mollovih so se bili te dni spet ujedali do krvi. Mati sicer ni
vedela, za kaj gre, a prikrito Heinzovo zbadanje in ostri Käthini odgo-
vori so leteli tudi vanjo. — Heinz je sumil sestro, da ima domačega
pomočnika Franca z vročimi grehi sebi zaslužnjene, in hotel jo je pris-
liti, da odbije Engelmanovega in si od njega in matere izprosi pomočnika
Franca za moža. Presneta babura!

No, Engelman je v torek zvečer prišel, sicer ne v praznični črnini,
a dostojanstven in svečan kot judovski Kajfa.

Käthe je takoj po pozdravljanju odšla. Ko je Engelman sedel, poskusil
od natočenega vina in si obrisal usta, je izpregovoril:

„Prišel sem spet, da čujem od vas, velespoštovana gospa, kako ste
se odločili! Rečem, da mi ni bilo lahko priti danes v drugič, a šel sem,
ker se zanašam na vašo naklonjenost, ki bi mi prihranila — saj veste,
kaj mislim?“

Heinza je preziral.

„Ali bi ti jo primazal okrog ušes!“ je mislil ta, a rekel je: „Opro-
stite, visokó čislani gospod boter, da se vmešavam. Moja gospa mama je

namreč pooblastila mene, da prevzamem to težavno nalogo in vam izjavim, da smo vašo častno snubitev sprejeli in da vam damo preljubo hčerko in sestro Kätke kot nevesto na razpolago.“

To je bilo zafrkacije preveč! Nesramen odgovor. Stari Engelman je ugovarjajoče stegnil roko proti gospe, a Heinz je nadaljeval:

„Sedaj je le še potrebno, da se domenimo, kdaj naj bo poroka, in glavno, koliko ji damo za doto. Kar vnaprej vam povem, da usnjarne z mamó ne daja iz rok, ker je lahko mogoče, da se jaz muzike naveličam in se povrnem k poslu svojih dedov; mogoče pa je tudi, da nam Kätke kot vaša čestita sinaha kmalu umre — recimo na porodu, kaj ne? in vaš Fric bi bil kot zakoniti dedič naše blagopokojne Kätke tudi posestnik naše usnjarne, kar bi nam bilo nekoliko nerodno, ne glede na to, da poznamo vašega sina kot jako miroljubnega in nesebičnega človeka.“

„Tako — tako!“ je momljal stari Engelman, hipoma ves star od zadržane jeze. Kakor bi govoril njegov lastni brat! Sicer pa — ali ni tudi Heinz norec kot Jaka? In to nesramno cikanje! Kakor da je grabežljiv, Frici pa brezpravna mevža? Povesil je oči in rezko poudaril:

„Samo ob sebi umevno je, da prinese nevesta nekaj imetja k hiši, ako je od doma premožna. Zagotavljam vas, da se niti jaz niti moj sin za vašo usnjarno ne puliva; saj vam je znano, da dela tisti Rednak na bivšem Lournierjevem zelo dobre kupčije. Ako pa se vi, dragi sinko, lotite strojenja, bo usnje še bolj zažgano in popokano kot doslej! Nam res ni toliko do vaše usnjarne, kolikor si domišljujete, ker imamo — hvala Bogu — svoj obrt. Pač pa smo vam hoteli pomagat s tem, da bi dobila usnjarna gospodarja in hči poštenega moža, ki ji je od vsega srca naklonjen!“ Sedaj je vzravnal Engelman tilnik.

Gospa se je hudomušno smejuckala. Ha — v Heinzovih očeh je sto vragov — bo že dal stricu Engelmanu vetra za tisto pokajoče in osmojeno usnje. Sama bo rajši molčala. No, kaj pa čaka Heinz? Engelman že pogrkuje užaljeno — — No Heinz! Aha — zdaj pride!

„Hm, gospod boter, kdaj se je prav za prav Frici tako silno zaljubil v mojo sestro, ki je, da govorimo milo, že nekoliko v letih in hudobna kot Lucifer? Kje sta se neki shajala? Mama, ali nisi ti ničesar opazila, da bi se bil mladi Engelman pod noč v naši veži pogovarjal s Kätke?“

„Pfuj!“ je jeknila gospa. To je preveč! To je nesramno! Naj bi ga bil zafrknil zaradi usnja, iz lastne sestre pa se ni bilo treba norca delati in na tako grd način. Pokazala je s prstom na vrata. „Marš ven!“

Heinz je mirno vstal od mize in smehlja se je šel iz sobe.

Ko je prestopil v temno vežo in zaprl vrata jedilnice za seboj, se mu je, še preden je izpustil kljuko, zaletelo nekaj v prsi, suhe roke so grabile po njem in košćeni prsti so se mu kakor krempļji zasadili v obraz, se mu zarili v lase, se spet krčili v pest, bili in suvali po njem in preden se je mogel znajti in se ubraniti, je bil že ves spraskan, zlasan in potolčen. Šele ko je ujel njena zapestja in ju stisnil njej za hrbet, mu je morala omahniti v naročje. Uboga Kätke je prisluškovala pri vratih. Potegnil jo je s seboj na drugo stran in jo tam še vedno oklenjeno v svoje pesti prisolnil k sebi. Še v onemogli trmi ga je butala z glavo v prsi, potem pa se ji je prelomilo naglo in pridušeno dihanje v revno ihtenje. Izpustil jo je. Ko jo je mehko pogladil po laseh, ga je takoj udarila po božajoči roki in še bolj vztrepetala. Pustil jo je tam, se v temi pretipal do vežnih vrat in odšel ven na cesto. Grda jesenska megla, iz katere je neprestano rosilo, mu je hladilno legla na razgreto lice in na pekoče ranice, ki so mu jih bili prizadejali sestrični nohti. Še vedno se

mu je zdelo, da čuti ob sebi njeno trepetajoče telo — kako žalostno, da je šele ob tej vznemirjajoči ženskosti tudi začutil, da mu je sestra.

Drugo adventno nedeljo pa sta bila pri fari že oklicana — Fric in Käthe. Poroka naj bi bila takoj po novem letu. Silno se jim je mudilo!

* * *

Stari Engelman je bil divji od jeze in sramu. Ta sin, ki se mu je vse življenje pokoraval kakor pes, si upa na tak način osmešiti svojega očeta in rodbino! Ali je zastojal preslišal zbadljivke ošabnega Mollovega norca? In vse drugo! Kako se mu bodo smejali sedaj stari in mladi, babnice in dedi in vsi mu bodo privoščili, da se je prav njemu kaj takega pripetilo!

Kako naj sporoči to vest Mollovim? Sam bo moral iti tja. Odlašal je že nekaj dni, ker še ni nihče nič vedel o tem. Sedaj pa — to je bila trda pot. Kaj bo dejal na to Mollov narec! Morda spet kaj o preveliki ljubezni. Nerodno je bilo, prekleto nerodno, in če bi imel Fricija sedaj tu — ah, samo če bi ga imel še tu, potem bi bilo vse dobro.

Pri Mollovih so še večerjali, ko je vstopil. Čeprav se je sila trudil, da bi bil videti miren in dostojanstven, ga je vendar izdajal onemogel smehljajček, ki bi mu naj bil kril zadrego — vsi so vedeli, da se je nekaj zgodilo. Takoj so nehali večerjati. Käthe je sama pospravila mizo in odšla, Heinz pa je prinesel žganja. Gospa se je opravičevala, da je v kuhinjskem predpasniku in Engelman se je na vse, kar je kdo dejal, le preko mere ljubeznivo hehetal. In ko je odpil in si obrisal usta, ni nič spregovoril.

„Aha, za usnjarno mu spet gre,“ je mislil Heinz, „ociganiti nas hoče, stari lisjak — pa ne boš!“ — Izzivalno veselo mu je pogledal v oči in dejal dobre volje: „No — gospod boter, kako je? Ali ste zadovoljni s kupčijami?“

„No, ne morem reči, da bi bile slabe. Na zimo gre in kožuhovina se dobro prodaja.“

„Naše usnje tudi. Zelo smo zadovoljni, kaj ne, mama? Kako pa pri vas doma? Ali so vsi zdravi?“

„Hvala lepa — zdravi so!“ je davil Engelman. Sedaj pride, si je mislil — in res, Mollovka je vprašala: „Kaj pa dela Frici?“

„Saj res! Kje se drži moj bodoči gospod svak? Zakaj ga ni nič k nam? Včasih že mora pogledati, če mu nevesta še ni ušla!“ se je smejal Heinz in mežikal Engelmanu v oči. In v tem mežikanju je Engelman v hipu našel strogo resnost — kako je sploh mogel biti tak figar! Obraz se mu je spet ves strnil in spregovoril je v svoji običajni puščobi:

„Cenjena gospa! Vaš gospod sin se izvoli norčevati — kaj ne? To je pač tako — njegova navada. Meni pa ni do njegovih burk; kajti moj sin Fric mi je res napravil veliko lopovščino: ušel je meni in svoji nevesti.“

„Kaj? Kako?“ je planil Heinz. „Pa ne, da bi si šleva bil vzel življenje?“

Gospa ni zinila, le že tako tanke ustnice je skrčila še bolj, Engelman pa je suho nadaljeval:

„Ne vem, ali ima kaj denarja s seboj in odkod ga je dobil. Pustil mi je konček papirja, kjer piše, da ga nikdar več ne bo nazaj. Tako je! Nisem ga poskusil iskati, saj veste sami, da taka prisiljena stvar ne more biti dobra. Mislil sem doslej, da sem svoje otroke dobro vzgojil, sedaj pa vem, da sem bil slab oče. Obljubljam vam pa, spoštovana gospa, da bom skušal, kolikor bom mogel, preprečiti roganje in v kolikor se bo pač dalo ljudem prikriti — vso krivdo prevzamem nase. Žal mi je, cenjena gospa, da se je tako zgodilo, a saj vidite sami, koliko ima današnja mladina spoštovanja do svojih starišev! Žal, da nisem tega prej slutil!“

No, in — Ali bi se mar sam hotel poročiti s Kätke? On, stari vdovec? To je bilo Mollovki že prečunmo. In sedaj ta sramota! Koliko nevshečnosti. Ostro je zabevskala: „Ste res slabo pazili, dragi gospod Engelman, na svojega sina! Le glejte, da vam nekoe tudi hčerke ne pobegnejo. Ali se zavedate, kako nerodno je za nas, da imamo sedaj nevesto v hiši, ki jo je vaš gospod sin tako rekoč pustil na cedilu? Preden je nabrusil pete, bi bil vaš Fricck res lahko pomislil, da se dekleta iz poštene hiše ne dajejo na oklice zato, da bi se ljudje potem rogali za skaženo komedijo. Veste — moj dragi — meni se je kar od začetka zdelo, da Friciju ni toliko za našo Kätke ...“

... kolikor njegovemu očetu do naše usnjarně! O, seveda, jaz sem še vedno tista prismojena baraba, ki jo je oče spodil iz hiše — a nevest, hvala Bogu, nisem imel nikdar prilike pušcati na cedilu!“

„Heinz, tiho!“

„Mladi človek, pazite se — gospa, to ...“

„Ah, veste, kaj je to? Kazen za vaš peklenski napuh, za Vaše ...“

Vsi trije so kričali in robantili kar poprek, gospa Mollova z najvišjim „evidertonom“, ki ga je zmogla.

Zunaj v veži ob vratih pa se Kätke ni mogla dovolj nasmejati od veselja in škodoželjnosti. Kaj vse si zdaj očitajo tu notri! In Engelman se moti, če misli, da bo spravil Heinza k pameti! In kako se mama dere! Kaj je tega treba? Njej sami ni vendar prav nič zaradi tega, da je sedaj „nevesta na cedilu“ — saj sicer bi bila morala ona uiti ženinu, če ne poprej, pa izpred oltarja. — Kaj naglo je odskočila, ko so se vrata jedilnice široko odprla in ko je planil skozi vrata stari Engelman, za njim v isti naglici Heinz, ki ga je v temni veži prehitel in mu na široko odprl hišno dver ter se mu tam molče globoko priklonil. Kak otročji butec, ta Heinz!

Spočetka so se smejali, a za pol ure so se tudi Mollovi domači spet ostro prepirali, ker se niso mogli zediniti, kako se jim je v bodoče vesti nasproti Engelmanovim.

(Dalje)

Sonet

Erna Musér

To ni lepo, nam kritik duhoviči,
ko si poet iz žepa robec vzame
in prostodušno nos trebiti jame.
To ni poetično, kriči pri priči.

O, blagor ti, slovenska poezijal!
V tvoj hram svojati mnogo so nagrebli,
vso bodo kritiki skrbno pometli.
Živele zvezde, druga ropotija.

Poetično je to, kar je resnično,
najbolj resnična pa je bolečina.
Zato, poet slovenski, poj resnico!

Opevaj izmed ptic nesrečno ptico,
ki kljuje nam oči in srca trga,
zanamcem pusti, kar je danes nično!

En dan v bosensko-hercegovski vasi

Rasta Plesković

Pred dobrim letom sem bila nameščena v Sarajevu in tako prišla prvič v stik z našim „Orientom“. V začetku sem si ogledovala samo Sarajevo, ki mi je dolgo časa nudilo vsak dan kaj novega in zanimivega. Še zdaj, ko sem vendar obredla res že skoro vse sokake (ulice), tudi po muslimanskih delih mesta, si seveda ogledala stari, pravi Šeher-Saraj (lepo mesto — tako je Sarajevo, nazval neki turški paša, ko ga je prvič videl, in od tod je dobilo mesto svoje ime) in njegovo obzidje s kapijami (vrati) in staro čaršijo (trgom), bila v stari muslimanski hiši pa v Begovi džamiji, ki slovi kot najlepša na Balkanu, in v turbetu (grobnici) Gazi Husrevbega, ki je okoli l. 1530. sezidal po njem imenovano Begovo džamijo, poslušala molitve na predvečer Šabata (sobote) v prekrasnem židovskem templju, si ogledala svečano razsvetljeno dvorano na magistratu, ki je sezidan v pristnem mavriškem slogu, da ne pozabim katoliških in pravoslavnihi cerkva, muzeja, gledališča in večno živahne in večno zanimive baščaršije (trga, bazarja), kjer že imam stalne dobavitelje in popust pri nakupovanju, še zdaj se mi često dogodi, da vidim kaj, kar me spet iznova preseneti.

Pozneje sem si začela ogledovati okolico. Bila sem na Trebeviču in Jahorini, kjer gradi sedaj vojska svojo smučarsko skakalnico, in na Bjelašnici sem v observatoriju s starim Čika Jozom praznovala obletnico mature. Čika Jozo je znanec in ljubljeneц vseh turistov, on je oskrbnik observatorija in že nad 20 let živi prav na vrhu Bjelašnice (2067 m) ter pošilja po svetu meteorološka (vremenska) poročila. V njegovi „vili“ so okna s trojnimi šipami, pa še obložena z mahom in vendar jih ni treba odpirati, vedno je dovolj ventilacije. Nekoč je njegov vetromer pokazal brzino vetra 140 km na uro, potem je kapituliral, veter je bil močnejši od njega. Včasih je Čika Jozo živel gori s svojo ženo, ki mu je umrla in je pokopana pod samim vrhom Bjelašnice, a on zdaj „devera“ (se muči) z gospodinjami. Sedanja je Slovenka in 76 letni starček je ne more prehvaliti. Na Prenju sem koncem junija vozila „trojko“ po irhastih hlačah po več sto metrov dolgem snežišču, sicer priznam, privezana na vrv, a pravijo, da povsem brez nevarnosti le ni bilo. Na Plasi sem koncem avgusta trgala planinke in na Čvršnjici, ki je znana po tem, da nima vode, sem 2000 m visoko delala sladoled iz snega, sladkorja in citrone ter samo malo niže fotografirala slovito „Hajdučko kapijo“, prirodno okno v Čvršnjici, potem pa skoro zbolela na serpentinški bolezi, spuščajoč se v pribl. 300 serpentinah 1800 m globoko v Žljez in Divo Grabovico. Na Romaniji sem malo pozneje želela dobro jutro „Starini Novaku“, že par sto let mrtvemu hajduku, v njegovi votlini, visoko v skalah Romanije. Še danes se vidi, da je bil vhod v votlino, nekoč zazidan, votlina je bila nepristopna, saj vodi vanjo le ozka, skoraj kozja steza. Votlina je imela včasih še drug izhod na drugi strani Romanije in tam so kmetje donášali hrano junaku Novaku in njegovi družini. Ogledala sem si tudi podzemsko Krivojevičke špije s tremi precej velikimi dvoranami in dokaj lepimi kapniki. Na Bitovnji pa smo slavili v neo-skrbovani planinski koči odhodnico simpatične profesorice Nevenke, ki je bila premeščena iz Sarajeva. Dočim smo mi v koči slavili, je zunaj grmel in treskalo, pa bilo je ko iz skafa; kljub temu pa smo imeli drugo jutro krásno vreme, ko smo se vračali preko nepopisno lepih gozdov Ivanj-planine in to celo na konjih, sicer res samo malih bosenskih, ki niso prav nič lepi, a zato vztrajni in spretni, da je jahal tudi po strmeh in težkem terenu v sedlu prav tako varen kot na lastnih nogah, če ne še bolj. Kljub vsemu pa je bil eden mojih najzanimivejših izletov oni v vas Doljane pod Čvršnjico.

Turisti v Sarajevu so me opozorili na to vas, ki leži na meji med Bosno in Hercegovino in ima prav radi tega jako zanimivo narodno nošo, ki kaže bosenske in hercegovske znake. Prevladujejo pa hercegovski. Svetovali so mi, da se tam obrnem na domaćina Jozo Klepica, vodnika in dobrega poznavalca vseh bosensko-hercegovskih planin. Jozo je samouk, vendar je do pred dvema letoma, ko je bila otvorjena v Doljanih šola, ki so jo kmetje sami sezidali, on poučeval vaško deco v čitanju, pisanju in

računanju. Vse to je seveda vzbudilo mojo radovednost, morda ne najmanj okolnost, da je vas sicer po večini katoliška, a da je vendar doberšen del vasi muslimanski. Pripadniki obeh ver žive med sabo v najlepši slogi; dasi se, kot mi je pozneje pripovedoval Jozo, izredno redko pripeti, da bi se ženili odn. možili med seboj. Jozo pravi, da ve on za en sam slučaj, ko je katolik vzel muslimanko, ki je seveda prestopila v katoliško vero. Drugače medsebojno spoštujejo običaje, vabijo drug drugega na svečanosti, razlika v veri pa ostane. Ko sem videla še nekaj fotografij iz Doljan, je bil moj sklep, obiskati jih, gotov in ni mi bilo pozneje žal.

Lepe sobote popoldne smo se torej odpravili takoj po kosilu z vlakom v Doljane, oboroženi s fotoaparati in šotori (v Doljanih ni nobenih gostiln in v skromnih kmečkih hišah tudi ni dobiti prenočišč), na naše „znanstveno“ potovanje. Morali smo z vlakom do Jablanice po mostarski progi — kdo še ni slišal o njenih tunelih, prepadih ob slikoviti Trešanici in kasneje zeleni Neretvi z neštetimi brzicami! Iz vlaka se lepo vidi Konjic s svojo „krivo čuprijo“ preko Neretve, malo dalje so „Bukovi podi“, kjer sekajo granitne kocke za tlakovanje ulic in kjer sicer jako ozka Neretva, stisnjena v sotesko, dela tak oglušujoč hrup, da se ne sliši z enega brega na drugega (odtod ime „Bukovi podi“, buka — hrup). Tu se tudi izliva v Neretvo Rama, najlepša bosenska reka, ob katere bregovih je bil napravljen film „Fantom Durmitorja“ z našo Ito Rino. Malo pred Jablanico pa priteče vanjo Doljanka, pri izlivu ozka komaj dober meter, a vsekana v skale več metrov globoko, v tako ozki špranji, da se komaj vidi voda iz pečin.

Jablanica je znan letoviški kraj. Ker pa se nam je mudilo — vožnja od Sarajeva do Jablanice traja namreč preko 5 ur, tako da smo dospeli v Jablanico že precej pozno popoldne in imeli še dobre 3 ure pešpoti do Doljan, — si je nisem ogledovala, temveč smo šli takoj dalje. Pot v Doljane vodi proti sev. vzh. med zadnjimi obronki Čvrnsnice na levi in Tovarnico na desni strani, po ozki dolini, skoro soteski Doljanke. Pot je jako lepa in niti najmanj naporna, dasi leže Doljane ca 700 m nad morjem, med Čvrnsnico na južni ter Bačino in Oklanico na severni strani. Šele proti koncu se dolina malo razširi.

V vas smo prišli po 9. uri — torej v trdi temi. Iznenadili smo Jozo, ki ni dobil pravočasno našega obvestila, da pridemo, in zato tudi ni ničesar pripravil. Utaborili smo se na njegovem vrtu, kamor so nam takoj nanosili slame za v in pod šotore, preko nje so nam razgrnili „arare“ (grobe domače vreče), odeje smo imeli s seboj in prav sladko smo spali to noč v šotorih na slami. Ko je bilo taborišče gotovo, smo si v Jozini kuhinji skuhali večerjo: kakao na ovčjem mleku. Zvečer v temi si vasi nisem mogla ogledovati, videla sem le več hišic na kupu, zato pa sem vso svojo pozornost posvetila kuhinji in njenim prebivalcem.

Preko izredno visokega praga sem prišla v zakajen prostor s črnimi, sajastimi stenami. Oken kuhinja nima, vsa svetloba prihaja vanjo skozi vrata, od katerih vodijo dvojca na prosto (kuhinja sega preko vse širine hiše), ena pa v sobo. Zvečer razsvetljuje kuhinjo ogenj, ki gori na ognjišču. To je približno ped visoka kamenita plošča, posuta s pepelom, na kateri gore drva. Stropa nad ognjiščem ni, dim gre naravnost pod streho in od tam na prosto; dimnikov tam ne poznajo. S trama nad ognjiščem visi veriga, nanjo se nad ogenj obeša kotlič, v katerem kuhajo žene skromno vaško hrano. Pohištva tu ne poznajo; v kotu sem, ko so se oči malo privadile slabi razsvetljavi, opazila neke vrste mizo, v zidovih pa nekaj precej velikih vdolbin, kamor spravljajo ono malo posode, ki je v hiši. To je navadno kotlič, lonec, par lesenih skled in žlic, železna ponev ter nekaj nožev, morebiti še kaka džezva (posoda v kateri kuhajo črno kavo) in „fildžani“ za črno kavo. Našli so tudi eno skodelico, iz katere smo potem vsi po vrsti pili svoj kakao, ki je bil zaradi ovčjega mleka kar nekam gost. Tako še nisem nikdar jedla ko takrat; sedeli smo na nizkih, morda 20 cm visokih trinožnih stolčkih, drugačnih tam ne poznajo, in pred nas je Jozo postavil „simijo“ (okrogla, komaj ped visoka plošča, ki jo rabijo mesto mize). To je Jozina žena Mare prej lepo poribala in pogrnila z belim prtom. Poleg ognja je kar na tleh pripravljeno ležišče; slama, pogrnjena s čebetimi (grobimi koci) in pa seveda lesena bešika (zibelka), v kateri je spal Jozin in Marin

ponos: njun prvorojenec Stipica. Na ognjišču sem opazila še „sač“, to je železen, jako vzbočen pokrov; z njim pokrivajo žerjavico, kadar hočejo, da ostane, pod njim pa pečejo kruh in sicer tako, da najprej dobro zagrejejo, razgrebejo potem žerjavico in položijo na ognjišče kruh. Vse skupaj potem pokrijejo s sačem in zagrnejo z vročim pepelom in žerjavico. Drugo jutro sem videla v vasi, kako je neka kmetica tako pekla kruh celo pred hišo na prostem, da je še sonce, ki je peklo, kot zna samo v Hercegovini, malo pripomoglo do uspeha.

Pravo ogledovanje in raziskovanje se je pričelo šele drugo jutro. Čim smo zlezli iz šotorov, smo se šli najprej umiti v bistro in dokaj hladno Doljanko, ki teče morda kakih sto korakov od Jozine hiše. Tam je studenec, ki oskrbuje z vodo vso vas. Ob studencu smo odkrili malo votlino, polno kapnikov; zlasti je bilo mnogo onega finega,

Slika 1

tkzv. „mahu“. Ob Doljanki me je zanimal mlin, (oni mu pravijo vodenica), tako nizek, da je moja glava prišla preko spodnjega roba strehe, ko sem stala ob njem. Mlini so v Bosni drugačni kot pri nas. Voda je pri njih napeljana skozi cev (navadno je to izvotljeno deblo), takoj na vodoravno kolo, ki se nahaja pod mlinom. Prečke tega kolesa so podobne lesenim žlicam, obrnjenim v stran, iz katerih pada voda, ki žene kolo in to kamne v mlinu.

Po opravljeni toaleti je prišel na vrsto zajtrk: spet kakao na ovčjem mleku. Jozina mati je za domače skuhala njihov običajni zajtrk: „puro“, neke vrste „oženjene“ koruzne žgance, napravljene iz koruzne moke in krompirja ter zabeljene z maslom ali kislim mlekom. Seveda sem poskusila tudi te in priznati moram, da so bili okusni.

Po zajtrku nas je peljal Jozo na Bačino, enega izmed vrhov nad Doljani. Pot pelje skozi vas in Jozo je spotoma kazal in razlagal zanimivosti. Pripovedoval je zanimivo, da sem z užitkom poslušala in nekatere stvari tudi beležila. Vas (sl. 1.) je za naše pojme obupno siromašna, a Jozo pravi, da lahko vsi žive, sicer skromno, a pomanjkanja ni treba trpeti nikomur. Hiše so majhne, zidane iz kamna in krite z zelo strmimi lesenimi strehami, ki padajo na vse štiri strani, to pa radi obilnega snega pozimi. Hiša (sl. 2.) ima dva prostora: kuhinjo, kot sem jo opisala gori, in sobo. Pohištva, kot že omenjeno, ni, družina spi poleti v sobi, pozimi pa v kuhinji poleg ognja na tleh. Pod tema dvema prostoroma je klet za orodje in „magaza“, neka zakladnica, kjer se hrani vse, kar ima v hiši kako

vrednost, zlasti lesena skrinja, v kateri prinese mlada (nevesta) svojo balo. Pač pa je v vsaki hiši stopa (priprava za treenje lanu, sl. 3.), čekrklija (kolóvrat na ročni pogon) in stan (stave),

Glavno premoženje kmetov je živina: ovce, koze, krave in konji. Gotovine pri hiši navadno ni, kadar je treba denarja za davke ali druge stvari, prodajo kako žival. Za zimo si kméti, navadno zrede prešiča. Na polju pridelajo toliko, kolikor porabijo doma. Glavni poljski pridelek je koruza, potem oves, ječmen, nekaj pšenice, krompir in seveda lan. Opazila sem, da izkoristijo vsak potoček, da vodo v jarkih napeljejo preko njiv, da jim jih namaka.

Tamošnji kmet pridelava doma vse, kar rabi, odn. rabi samo to, kar pridelava doma. Kupuje samo sol, sladkor, ki ga pa komaj poznajo, olje in morda kake močnejše čevlje. Hrana je skromna: glavno je, že omenjena „pura“, čisto jedo „zlivačo“, ki je prav tako

iz koruzne moke in krompirja, močno polita z maslom in potem pečena. Je precej podobna kruhu. Pozimi jedo čorbo, včasih postno, redkeje z mesom, za praznike imajo pogačo. Krompir pa pozimi zakopljejo v zemljo, da jim ostane.

Žene delajo v tej vasi in okolici večinoma samo v hiši, na polju redko in samo lažja dela. Poleg skrbi za hišo in otroke je njih glavno opravilo ročno delo. Same predejo in tko, tako da vsa obleko izdelajo doma. Obleka jim je iz precej grobega in težkega platna, a jako lepo

Slika 2

vezena. Glavni znak njihovih ornamentov je v katoliškem delu križ. Ženska noša, ki se po pokrivalih loči v deklško in ono za poročene žene, je jako lepa. Ima več delov: najprej so debele platnene hlače, ki segajo skoro do gležnjev, preko njih platnena srajca, le malo krajša od hlač in okoli vratu in po prsih vezena. Vrhu nje pride „pregača“, težak, volnen, pisan predpasnik, napravljen podobno kot znane bosenske preproge. Čez predpasnik zapno pas z lepo izdelano kovinasto zaponko. Preko srajce pride bel platnen, in preko njega še rdeč, volnen životek. Pokrivalo za dekleta je nekak fes, obšit na gorenjem robu s kožuovino, okoli njega je dvojni venček zlatnikov, z njega pa visi po hrbtu pisana ruta. Pod vratom je vse skupaj pritrjeno z dvojnimi nizom pisanih korald; več nizov takih korald nosijo dekleta tudi okoli vratu, za pasom pa rožni venec. Pokrivalo za žene ima širok, lepo vezen obod, nekoliko podobno naši avbi, po hrbtu pa visi bela ruta (sl. 4). Na nogah nosijo k tej praznji narodni noši pisane volnene nogavice, preko njih pisane „priglavke“ (pletene copate) in končno opanke, ki so k praznji obleki lepo bele in znotraj podložene s kožuovino. Moški nosijo značilne čakšire z ozkimi hlačnicami in širokim gornjim delom, tudi bele platnene, in prav take, lepo vezene srajce. Na glavi pa tudi katoliki večinoma fes.

Dospeli smo na kraj, odkoder je bil lep razgled na vas in planine, ki jo obdajajo. S hriba mi je Jozo pokazal precej velik kamen: mesto, kjer je bil izdajniško ubit največji bosensko-hercegovski junak, hajduk Mijat Tomić, v svojem času zaščitnik vseh ponižanih in razžaljenih daleč naokoli. Živel je najbrže v 17. stol. Rojen je bil na Duvanjskem polju in je po prepiru z nekim begom, svojim gospodarjem, pobegnil v hajduke. Navadno je prebival na Vran-planini, a hajdučil je po vsej bližnji in daljni okolici

in bil s svojo četo strah in trepet turških samosilnikov. Kamen, ki mi ga je Jozo pokazal, je zadnji ostanek hiše Mijatovega izdajalca kmeta Bobovca, ki se je polakomnil nagrade, razpisane na Tomičevo glavo, in ga izdal Turkom. Da je bil že itak grdi zločin še grši, je bil izdajalec z ubitim Mijatom v batrinji in tudi ob oni priliki je povabil Mijata, naj pride brez spremstva, „da bo kum njegovemu najmlajšemu sinu“. Turki so mrtvemu Mijatu odsekali glavo in jo odnesli v Sarajevu paši, njegovo truplo pa je njegov nečak Marijan odnesel visoko v hribe in ga tam zakopal. Mijatov grob se vidi še danes. Hajduki so potem iz maščevanja pobili Bobovca in vso njegovo rod-bino, hišo so razrušili, ostal je samo omenjeni kamen kot spomin na slavnega junaka, ki živi po Bosni in Hercegovini še vedno v nesčetih narodnih pesmih. Najlepše je pred nekaj leti izdalo Hrv. kult. društvo „Napredak“ v posebni knjigi.

Slika 3

Tudi krajevne običaje mi je Jozo opisal, kolikor je pač mogel v tako kratko odmerjenem času, saj o njih bi se lahko pisale knjige.

Začel je seveda tam, kjer so povsod najvažnejši in najzanimivejši, pri običajih, ki se tičejo zaroke in poroke ter vsega, kar je s tem v zvezi. V Doljanih je običaj, da se otroci v hiši ženijo odn. može po starosti: najprej najstarejši, potem po vrsti drugi. Dokler je v hiši še starejši neporočen brat ali sestra, mlajši v tem pogledu sploh ne pridejo v poštev. Ta vrstni red spoštuje tudi mladina. Začne se z „ašikovanjem“ (pri nas se dva štimata). Čim dekle odraste, si začne pripravljati balo, navadno na ta način, da ji dajo kot nagrado za delo kako žival, ki se potem proda, in dekle kupi za ta denar ono, česar ni doma. Šele kasneje, ko se je dekle dokončno odločila za enega, da izvoljencu „amanet“, to je nekaj perila v dar kot znak, da ga hoče za moža. Fant nato pošlje nekoga od svojih k dekletovim staršem in to z darovi, ki sestojijo iz jestvin: vina, rakije, pogače. Ta poslanec šele po dolgem obotavljanju pove, zakaj je prišel, domači pa se branijo dati dekleta od hiše, čes, da je grda, lena, da mora biti še doma itd. Končno se napol sporazumejo, poslanec večerja z domačimi, vendar se na tem sestanku šele določi dan snubitve. Na določeni dan pride izvoljenec sam, prav tako z darovi, ki pa so to pot obilnejši, ter zaprosi za dekletovo roko. To je zvezano z gotovimi običaji: ko dekle glasno prizna, da ga hoče, nalije snubec čašico rakije ter jo poda dekletu, ona pa „časti“ z njo svojega očeta. To je nekak znak zaroke. Konča se spet s skupno ve-

čerjo. Na ta dan se navadno določi tudi dan poroke. Nanjo vabi poseben svat, a na dan poroke ni nobenih posebnih svečanosti, svatje pridejo po mlado in jo po cerkvenem obredu odpeljejo na ženinov dom, kjer je potem pir. Prvo nedeljo po poroki se zbere na ženinovem domu sorodstvo, da še enkrat pri skupni večerji (užini) proslavijo poroko.

Položaj katoliške žene v tej vasi in okolici je naravnost zavidanja vreden v primeri z razmerami po nekaterih drugih krajih. Dela večinoma samo doma. Vse težje posle opravlja mož in če žena zanosi, je deležna prav posebnih pozornosti. Takrat ji je še prav posebno prepovedano vsako težje delo in vsak napor. Pri porodu pomaga mati, tašča odn. kaka starejša žena iz vasi. Babice ne poznajo, na snago pa pazijo, kolikor se pač da. Žena mora po porodu ležati najmanj 15 dni. Te dni ima tudi posebno, lažjo in boljše hrano, zlasti ji je zabranjeno piti preveč vode. Otroka krste čimprej, odvisno

Slika 4

je to pač od tega, kako daleč je cerkev, in pa od letnega časa. Pri porodnici se zberejo žene iz vse rodbine, prinesejo ji pogače in drugih darov, da proslave „babinje“ (otrokov rojstvo). Kot mi je pravil Joza, je v Doljanih umrljivost žen na porodu minimalna, on sam, dasi preko 30 let star, pomni samo en primer, da je umrla porodnica, a to šele 15. dan po porodu. Družine imajo sicer precej otrok, opazila pa sem, da se žene skušajo obvarovati pred preveč pogostimi zanositvami na ta način, da otroka kar najdalje doje. Videla sem v tej vasi ženo, ki je dojila najmanj 5 letnega fantka. Ta recept je, kolikor sem slišala, razširjen po vseh krajih tu doli*. Vse drugače je pri muslimanski ženi v istem kraju. Ta navadno vstane takoj drugi dan po porodu in dela. Umrljivost je med njimi mnogo večja, prav tako med otroki. Med muslimani je v tej okolici jako razširjena razveza zakona. Sicer žive z eno samo ženo, a ločitve so dokaj pogoste. Po njihovih zakonih je dovolj, da gre mož h kadiji in mu pove, da se hoče ločiti od žene, plača potrebne takse in stvar je v redu. Potem mora le še tri „pranja“ (menstruacije) skrbeti za ženo, potem se zanjo ne briga več. Glede otrok je posebej urejeno. Žena se lahko loči od moža na ta način samo, če si v ženitni pogodbi izrecno izgovori to pravico. Ker pa one navadno tega ne vedo, uživajo ta privilegij v ogromni večini samo možje.

Vrnili smo se nazaj v vas. Z veliko težavo smo fotografirali nekaj žen, ker so se skrivale. Šele pozneje smo z Jozinim posredovanjem lahko napravili nekaj slik. Ko

* To je pač precej razširjeno praznoverje. Dejansko žena prav lahko zanosi, čeprav doji.

smo se vračali mimo cerkve, ki je bila ta dan žal zaklenjena, ker je imel župnik-frančiškan mašo nekje zunaj, me je opozoril Jozo na step-tani krog v travi pred cerkvijo. Tam plešejo dekleta ob nedeljah po maši kolo, kar brez godbe; jaz tega žalibog nisem mogla videti.

Zdaj šele sem prav za prav opazila, kako lepi so v tej vasi ljudje, zlasti žene. Nekaj iz-med njih bi gotovo navdušilo vsakega slikarja. Iznenadila me je tudi njih nežniranost. Žena tu doji otroka vpričo cele vasi, prav nič se ne skriva. Tako sem lahko dobila izredno lepo sli-ko, ki sem jo krstila „Madona“. Enemu od nas je namreč uspelo fotografirati Jozino ženo Mare, kako doji sinčka pred hišo (sl.5).

Ko smo se vrnili v Jozino hišo, mi je nje-gova žena pokazala, kako tro lan s pomočjo dveh nazobčanih desk, med kateri pride lan. Gornjo od teh dveh desk poganjajo z ного. Pokazala mi je tudi kako prede in tke. Čim so žene videle, da se zanimam za vse, kar one delajo, so se zbrale iz vseh sosednjih hiš, mi pokazale otroke in me vpraševale za svet, zla-sti glede nege otrok. Meni je bilo kar težko, ko sem videla nežnega dojenčka zavitega v grobo platno. Dete je bilo rdeče in odr-gnjeno po vsem telesu, saj je njegova nežna koža vendar preveč občutljiva za tako blago. Otroci so sicer zdravi in dobro izgledajo, samo razvajeni niso prav nič — košček sladkorja je zanje velik dogodek.

Za slovo mi je Mare posodila še svojo deklinško prazniško nošo. Vse sosede so pomagale, da so me oblekle po vseh predpisih, vsaka od njih je imela kaj opraviti okrog mene, tako zelo se jim je dopadlo, da me ni sram obleči se v njih nošo. Soglasno je vsa vas ugotovila, da mi noša jako dobro pristaja in da sem „tako lipa“ (njih na-režje je ikavsko), kot da sem njihova. Niso se me mogli dovolj nagledati in bilo jim je žal, da sem se morala spet sleči in obleči svojo navadno obleko. Slikala sem se v njih noši sama in z njimi, posebno vesel je bil tega stari ded in nagajivi fotograf naju

je „ujel“, ravno ko sva na vse pretege „ašikovala“ (sl.6).

Dan mi je med prepro-stimi, a iskrenimi in dobrimi ljudmi kar prehitro minil. Od Mare sem dobila za spomin še lepo vezeno brisačo, vsa vas je z mano vred želela zbogom in na svidenje. Jozo pa je med tem že pripravil svojega Brnjo, malega konjička, ki me je potem nosil skoraj vsa pot nazaj. Trden namen imo iz-koristiti prvo priliko in iti vsaj še enkrat nazaj, da bom videla in izvedela še vse ono, česar zadnjič nisem mogla.

Slika 5

Slika 6

*

Kje je vzrok?

Angela Vode

V novemberski številki Ženskega sveta je objavil priv. docent dr. B. Škerlj članek „O začetkih in vzrokih prostitucije“, kjer razpravlja o tem vprašanju le enostransko, tako da smo smatrali mnogi bralci tega članka za potrebno, vsaj nekoliko opozoriti tudi na drugo stran tega perečega in žalostnega problema. Pri tem nas je vodilo prepričanje, da ni dovolj, če se razpravlja o prostituciji kot o problemu, o katerem postaviš definicijo, izrečeš v meji te definicije določene trditve ter jih podpreš s statističnimi številkami, ki naj bi dale trditvam končno veljaven pečat resničnosti.

Statistika ima nedvomno svojo vrednost, toda za temi številkami se skrivajo človeške usode, ki jih je odločalo toliko najraznovrstnejših vplivov, vzrokov in posledic, da je nujno potrebno tudi nje bolj podrobno razčleniti, zlasti če se hoče pokazati pot k zbolšanju. Ta namen pa je vodil tudi avtorja, ki se obrača na matere z nasveti o vzgoji, ki so sicer uvaževanja vredni; toda problem je postavljen preveč enostransko in v tem želimo članek dopolniti.

Predvsem smatramo, da so v razpravi premalo vsestransko upoštevani vzroki prostitucije, zlasti v primeri z obsežnim uvodom o menstruaciji. Kot neposredna vzroka je avtor dognal na podlagi neposrednih izjav prostitutk samih v prvi vrsti priložnost, povzročeno po okolju, ter slabo vzgojo, ki ji manjka predvsem dober vzgled staršev in spolno objasnenje.

Socialno-gospodarske razmere, ki so nedvomno eden najvažnejših vzrokov prostitucije, avtor po našem mnenju mnogo premalo upošteva. Okolje, ki vpliva na dekle, da postane prostitutka, po njegovem mnenju ne povzročajo socialne razmere (stanovanjska beda, brezposelnost, revščina in pomanjkanje, razrvan dom), marveč smatra okolje le kot neposredno priložnost: „Prostitutka je nekak rezultat obeh činitelev, vrozenosti in okolja, namreč v tem smislu, da jih neki notranji nagon žene v tako okolje, ki potem vtisne svoj pečat razvijajoči se prostitutki v telesnem in duševnem pogledu.“

Ali je res predvsem „notranji nagon“, ki žene dekleta v tako okolje, kjer moralno propadajo? Zakaj žene v tako okolje ravno dekleta, ki prihajajo iz nižjih slojev, zakaj je največ prostitutk iz vrst služkinj in delavk? Ali ni bolj gotovo res, da so one že rojene v tako okolje, ki predestinira otroke za zločince in prostitutke? Ali niso tu vsaj posredni — a navadno tudi neposredni — vzroki, skriti drugod kot v notranjem nagonu?

Ravno o služkinjah podaja zanimivo mnenje dr. Magnus Hirschfeld v svojem obširnem delu „Geschlechtskunde“: „40% prostitutk je postalo najprej nezakonskih mater, preden so se začele udajati prostituciji. Večinoma so to služkinje, ki itak tvorijo polovico prostitutk. To se pravi: skoro vsaka druga je bila iztirjena zavoljo tega, ker je postala noseča in ker jo je potem moški zapustil. Ko je zaradi tega povoda izgubila službo, je prišla v stisko, ki je bila tem večja, ker je morala preživljati še svojega otroka. V obupu se vrže taka ženska za vrat prvemu, ki se ji ponudi.“ (Str. 86.) Ali niso tukaj vzrok socialne razmere?

Gotovo je mnogo primerov, — tudi med služkinjami — kjer neposredni vzrok ni ravno najbolj groba siromaščina, toda tudi v teh primerih moremo večinoma govoriti o socialnih razmerah vsaj kot o posrednem vzroku. Da ostanemo kar pri služkinjah: večinoma so ta dekleta neprestano vezana na družino, kjer ostanejo vedno tuje, ki delajo po 16-ur-dnevno v domu, kjer ob vsakem koraku občutijo, da ni njihov dom in kjer skoro nikdar ne slišijo blagohotne besede in ne čutijo toplega pogleda. Če se tako dekle uda prvemu, ki ji govori lepe besede — saj so morda prve, ki jih je doslej čula v svojem življenju — ali moremo tu govoriti samo o nekem notranjem nagonu, ki jo je gnal v tako okolje, da je postala prostitutka? Ali ni bil prvenstven vzrok vsaj želja po ljubezni, po lepšem in boljšem življenju, po „svojem človeku“ — torej po vsem, po

čemer hrepeni vsako človeško bitje in do česar ima tudi pravico? Tudi tukaj so vzrok socialne razmere: ko bi bilo deklet premožno, nedvomno ne bi imel njen prvi nepremišljeni korak tako usodnih posledic za vse življenje, ker bi jo prizadeti moški poročil, ali bi se pa posledice drugače zabrisale, kot se v tolikih drugih primerih, če je denar.

Znani nemški strokovnjak za spolna vprašanja dr. Ivan Bloch gotovo ni brezpogojno pristaš teorije socialnih (gospodarskih) razmer kot vzrokov prostitucije, vendar priznava, da imajo ekonomski činitelji za širjenje prostitucije velik, dasi ne popolnoma izključen pomen: „Nad tem, da mnogo deklet žene v prostitucijo resnična, absolutna beda, po najnovejših statističnih dognanjih ne more nihče več dvomiti.“ (Das Sexualleben unserer Zeit, str. 375.) Pri tem se sklicuje med drugimi strokovnjaki zlasti na dr. Alfreda Blaschkeja, ki je svoja raziskovanja tudi podprl s statističnim materialom. Njegova statistika, dognana na berlinskih prostitutkah pred vojno (ko so bile gospodarske razmere boljše kot so danes), navaja sledeče vzroke:

gmoften pomanjkanje, brezposelnost	28,4%
lahkomiselnost, premajhen zaslužek, težnja po lažjem življenju	17,0%
preživljanje otrok in staršev	11,1%
zapeljanost, nosečnost, zapuščenost po moškem	10,4%
prodaja v javno hišo	4,0%

v 29,1% se vzrok ni mogel določeno dognati.

Če primerjamo to statistiko z izsledki, ki jih je dognal na naših prostitutkah priv. docent dr. B. Škerlj, moramo priti do zaključka, kako različni so vidiki in raziranja, ki vodijo strokovnjake pri njihovem delu. Dr. Škerljevi izsledki so namreč sledeči:

vrojeni duševni defekti, zlasti lahkomiselnost	12,5 %
skrb za življenje (beda, strah pred bedo, iskanje službe)	12,5 %
okolje, v katerem najde deklet prilagojenost, da se prostituira (prilagojenost in slaba družba)	32,9 %
strasti (spolni nagori, nesrečna ljubezen, zapeljanje)	5,1 %
razuzdanost (pijanost, lenoba)	3,7 %
prodaja v javno hišo	1,39%
strah pred kaznivim in nepojasnjen vzrok	0,46%
telesne hibe	0,46%

Kakor pri ostalih izvajanjih avtorja, tako se tudi pri statistiki ne moremo ubraniti vtisa, da gleda problem mnogo preveč enostransko in gre premalo v jedro, ki korenini v socialno-gospodarskih razmerah, ki so poleg dedne dispozicije nedvomno poglavitni vzrok prostitucije. A tudi pri onih, ki postanejo prostitutke zavoľo vrojene duševne manjvrednosti, imajo svoj delež socialne razmere, v katerih so se rodili in živeli predniki ali starši, ki se niso mogli pravilno razvijati, tako da se je njihova duševnost izmaličila in otopel njihov razum. Ali ne veljajo prav v tem primeru izsledki modernega evgenika, ki ugotavlja, da so novejša raziskovanja pokazala, da tudi nezadostna hrana ob pomanjkanju važnih vitaminov povzroča telesno in duševno zaostalost, manjšo energijo, večje nagibanje k boleznim itd. (Evgenika 4/1936 O. Grahor: J. S. Huxley o evgeniki in družbi). Nemški zdravnik dr. Erich Stern pa govori celo o socialnem slaboumju, ki se javlja v zmanjšani inteligenci, ki pa ni utemeljena v dedni dispoziciji, marveč v pomanjkljivem razvoju normalnih sposobnosti. Dekle, ki mu beda ni dala, da bi popolnoma razvilo svoje duševne in telesne moči, gotovo tudi ne more imeti dovolj moralne sile, da bi se zoperstavljalo skušnjavi. Ali niso tudi tu socialne (gospodarske) razmere vsaj posredni vzrok?

Kot drugi najvažnejši vzrok, da zapadejo dekleta v prostitucijo, smatra avtor pomanjkljivo in nepravilno vzgojo. Nedvomno je resnica, da ni zametavati pomena vzgoje in tudi to je res, da je važno pravilno in pravočasno spolno objasnjenje. Toda za omega ki smatra, da je prostitucija izrazito socialno vprašanje, je vzgoja pač zelo relativne vrednosti. Kajti upoštevati je treba dejstvo, da je smotrna in pravilna

vzgoja možna samo v ustrezajočih okoliščinah. Kakor vse drugo dogajanje, tako tudi vzgojno delo nikakor ne poteka nezavisno od zunanjih vplivov, ki vzgojo omogočajo, usmerjajo ter v veliki meri odredjajo njen uspeh.

Za vzgojo, ki naj vpliva tako prepričevalno in trajno, da bo obvarovala dekle pred spolnimi blodnjami, je treba vzgojitelja, ki zna usmeriti svoj vpliv smotrno, dosledno, požrtvovalno ter ga podkrepiti z lastnim vzgledom. Seveda mora biti ta vpliv trajen, zlasti pa močnejši kot vsi zunanji vplivi. Ne glede na to, da je danes ta možnost zelo dvomljiva zaradi današnjega načina življenja, je še iz drugega vzroka tej zahtevi nemogoče ali razmeroma v zelo redkih primerih možno ustreči, kajti to terjajo od vzgojitelja notranjih in zunanjih določenih pogojev — primerno izobrazbo in časa. Toda prav v onih plasteh, iz katerih izhaja večina prostitutk, teh pogojev ni.

Služkinje prihajajo navadno iz kmečkih domov, kjer je kopica otrok, ki jih niti od daleč ne more rediti zadolžena ped zemlje, tako da komaj čakajo, da gre odraslo dekle služiti. Gotovo ti otroci v večini primerov ne vidijo doma nič slabega — toda kake smotrne vzgoje od zgarane in vedno izmučene matere ni pričakovati.

Glede vzgoje so pa še na slabšem delavska dekleta, ki prihajajo iz predmestij. V umazanih, temnih kletnih stanovanjih, v podrthih barakah ne uspevajo le bolezn, se ne mrači le um, temveč so tudi legla nemorale. Kolikokrat prebivajo v enem samem prostoru starši s številnimi otroki, najstarejša hči z nezakonskim otrokom, podnajemnik s priležnico — vsi povezani z eno samo trdno vezjo — uboštvo. Z uboštvom, ki gloje telo in zastruplja dušo. Vse pa navdaja samo ena temna skrb — za kos kruha. Ali bi v tem ozračju, iz katerega prihajajo mladoletne prostitutke in nedorasli zločinci, res kaj pomenila vzgoja, ko se ne bi tudi vse drugo spremenilo?

Nedvomno je prostitucije mnogo več kakor je izkazujejo uradne statistike o poklicnih prostitutkah. In ko bi bilo tudi res, da tiči pri vseh poklicnih prostitutkah vzrok izven socialnih razmer, ostane vendarle še dolga vrsta onih, ki so primorane udajati se „neljubljene in tuji moški osebi za plačilo“ — za kruh. Poglejmo plače delavk in mnogih nameščenk, pa premislimo, ali morejo dostojno živeti, posebno še, če morajo podpirati onemoglo mater, očeta ali druge svoje. Tukaj, v socialnih razmerah je rana družbe, skeleča in gnila, tukaj je treba zastaviti operacijski nož!

Kritike in poročila

Ljubljansko gledališče. Drama. Katajeva „Kvadratura kroga“, veseloigra iz sodobnega ruskega življenja, je v novi inscenaciji in režiji g. ing. arch. Stupice prinesla nekaj tiste vrste humorja in tragike kakor lani Švarkinovo „Tuje dete“.

S svojo satiro meri „Kvadratura kroga“ na moderno sklepanje zakona v sovjetski Rusiji, stanovanjsko krizo in nova moralna načela. Dva revna študenta, sestanovalca, si brez vednosti drug za drugega istočasno poiščeta življenjski družici, ki ju privedeta na skupni dom. Življenje v četvero prinese s seboj vse mogoče zapletke, razpore in ljubezni. Največ komike raste iz različnosti značajev obeh deklet. Prvega se drži še polno „prejšnjih“ navad, želja in hotenj, drugo je pa „nova“ žena, ki išče v možu samo tovariša pri delu in vse svoje življenje zavestno in strogo ureja po novodobnih načelih. Slednjič se izkaže, da sta moža življenjski družici slabo izbrala, zakaj v zamenjanih dvojicah najdejo vsi štirje več skladnosti in sreče in slednjič se res za izmenjavi soglasno pobotajo. Vprašanje kvadrature kroga je rešeno.

Uprizoritev je bila dobra. Prostođušnost in občno človeško medsebojno razumevanje in odpuščanje, ki diha iz vsega dela, je prišlo do polnega izraza. Hitro izmenjavanje veselih in žalostnih dogodkov daje komediji naravno verjetnost in prijetno svežost. Sancin, Stupica, Severjeva in Danilova so v glavnih vlogah pokazali vso prožnost in živost, ki jo komedija zahteva.

Najmočnejša vpriporitev letošnjega leta je bila Cankarjeva satirična komedija „Za narodov blagor“, ki brezobzirno razkriva in svobodno smeši način slovenskega političnega življenja izza konca prejšnjega stoletja, ki pa je ob letošnji vpriporitvi iznova dokazala, da ima toliko obče človeškega in brežčasnega na sebi, da na svoji časovni aktualnosti vsaj do danes ni še ničesar izgubila.

V igri se bije borba med mladimi, svobodnimi, čistimi in resnicoljubnimi ljudmi ter samopašnimi, sebičnimi častihlepneci, ki si za dosego lastne veljave in vsemogočnosti izmišljajo visokoteleče ideale za blagor naroda. Poslednje predstavlja narodna voditelja Grozd in Gruden, katerih tabora se jačata, oziroma krhata po rasti in padanju njune moči. Onadva pa se trgata za plehkega in miroljubnega, spodobnega bogatina Gornika, nedolžno žrtev „narodnega blagra“, ki nehoče na vse strani povzroča spotike in sovraštva, zaradi česar slednjič pobegne. Edina oseba v igri, ki se svoje neznačajnosti in frazerstva sramuje, je žurnalista Ščuka, ki se izprva vsemu samo posmehuje, slednjič pa se kot vodja neorganizirane množice obema taboroma postavi po robu, kar Grozda in Grudna zopet zbliža.

Duhovita režija ing. arch. Stupice je prinesla celo vrsto originalnih zamisli in komentarjev, ki so delu dala izrazito dokončno podobo. Posamezne osebe so bile do malega visoko umetniško izklesane. Tako predvsem Cesar in Skrbinšek v vlogah glavnih narodnih voditeljev. Debevec kot žurnalista Ščuka, Gregorin kot vase vgreznjeni bogatin Gornik in še posebno ga. Severjeva, ki je kot Grudnova žena dosegla v svojem ustvarjanju edinstveno višino.

Labicheva komedija „Florentinski slamnik“ bi bila brez škode iz letošnjega načrta lahko izostala. Delo, ki je že v motivu neverjetno in prisiljeno, tudi v izvedbi ne kaže nobene posebne moči in zanimivosti in skromna težnja, občinstvo malo pozabavati, nikakor ne odtehta truda, ki so ga morali vložiti režiser in igralci, ki so se ob vsem slednjič še sami le malo poplitzili.

Skromna zgodba je prešla v navadno burko. — Neki ženina mora na svoj poročni dan kakorkoli iztakniti florentinski slamnik neke mlade gospe, ki v ljubezni vara svojega soproga, da bi s tem rešil njeno čast. Pri tej gonji za slamnikom po vsem Parizu se mu pridruži cela truma svatov, kar prinaša s sabo kopico vnanjih smešnih prizorov in zabavnih situacij.

Toda niti režiser g. Stupica niti posamezni igralci niso mogli izluščiti kake globine, ki je v delu samem ni. Slednjič je bilo še smeha zelo malo. Sočni slovenski prevod je oskrbel g. dr. Šmalc, glasbene vložke je sestavil g. Šušteršič. S. T.

Janko Kač, Moloh. Založila založba „Zemlja“ v Ljubljani, 1936. Avtor imenuje svoje delo socialnozgodovinski roman. Postavil je dejanje v sredo 19. stoletja in pokazal del življenja male slovenske vasi v Savinjski dolini v dobi, ko so nove tehnične iznajdbe in nove gospodarske oblike pretrgale njeno od stoletij enako monotono življenje in mu dale nov tir. Gre tu za konflikt med kmetijstvom in industrijo. Tovarna je prinesla v kraj novih ljudi in novih navad; začelo se je izkoriščevanje, tekma med domačini, borba za kruh; nastal je proletarijat, žene in otroci so vstopili v tovarniško delo. Novi ljudje so prinesli žganje in moralno propast. — Začelo se je žrtvovanje Molohu, „pri njegovih nogah je stalo nekoliko gospodov, ki so z lopatami nasipali v velike vreče dukate, ki so prihajali iz trebuha pošasti, kakor da bi prebavljala ljudi v zlato“. — Tu je glavni problem: zlo, ki ga je prinesla nova kapitalistična produkcija v vas, med kmečko ljudstvo. Kač je nakazal problem s stališča tega kmečkega ljudstva, ki je v tej novotarji moralo nujno videti predvsem slabe strani. Zdi se mi, da pride tu lahko do nesporazuma — zla objektivno pač ni v novotarjah samih, marveč v sistemu, ki je bil in je industrijski produkciji lasten. Pisatelj je rešil konflikt z ugotovitvijo, da je Moloh, „potem ko je požrl toliko žrtev, ugonobil še samega sebe“. Morda je hotel dati tem besedam nekaj proroški pomen; če tega ni bilo, potem njegova ugotovitev velja pač le individualno in za dani slučaj, ne odgovarja pa razvoju, ki gre preko vsega po svoji poti naprej.

Snovi za svoje delo si je pisatelj poiskal v starih zapiskih in kronikah, deloma jih je našel najbrž tudi še v ustnem izročilu; uspel je, živo nam je predstavil dobo in milje, v katerih so se odigravali dogodki. — V dejanje, ki obsega ves vaški kolektiv in ki ga je Kač originalno podal v vsej njegovi raznovrstnosti in barvitosti, je vpletel posebej še tragedijo najbogatejšega posestnika v vasi Dobravca in njegove rodbine. Tudi njemu pride zlo od tovarne; kriyda pa je deloma tudi na njem samem. Tu se je pisatelj dotaknil problema, tipičnega za one naše male ljudi, ki hočejo zaradi svojega bogastva ali česa drugega uskočiti v višji socialni razred in jim je to pogosto v propast. — Lik Dobravca je dobro izdelan; Marjetka, njegova hči, tudi žrtev novih razmer in ljudi, pa je nejasna, njen razvoj le površno nakazan; tako da nas njen končni korak preseneti. — Celotno dejanje romana raste in se razvija logično, dokler se končno nenadno ne prelomi in konča na tak način, da nas njega razpletke pušča nekako neprepričane.

Opis pokrajine je sočen, opis prizorov in dogodkov živ. Jezik s pokrajinskimi posebnostmi v posameznih izrazih in v vsem načinu izražanja pa nam primakne pisateljevo ožjo domovino tako, da jo doživimo. Kačev način pripovedovanja ima v sebi neko prvobitnost in širino.

Knjigo je opremil Niko Pirnat s številnimi okusnimi črtaji, ki lepo dopolnjujejo celoto.

S. E.

Obzornik

Brezposelne učit. abiturientke so skupno s tovariši započele akcijo, ki naj pouči javnost o njihovem neznosnem položaju. Splošno prevladuje prepričanje, da imamo preveč inteligence in da so okrepili proti temu bili upravičeni (ukinjanje učiteljsč. omejeno število učencev). Slovensko dekle, željno izobrazbe, je dvojno težko prizadeto. Prestati mora ponižanje, da je bila sprejeta na učiteljske le z odličnim ali še s prav dobrim uspehom, dočim je bil njen sošolec sprejet brez vsakih predpogojev. V tako neenakem razredu se pridno pribori do uspešnega konca, a nastavitev jo čaka — po povpr. štev. dosedanjih nastavitev — čez deset let, oziroma še delj; ker imajo moški brez ozira na uspeh — prednost. In ravno ženska je pokazala toliko sposobnost za pedagoški poklic, da si ga je izvojevala med prvimi. Ravno učiteljice so bile naša prva ženska inteligenca, ki se je znala potegniti v „Društvo učiteljic“ za pravice svojega stanu, obenem pa za pravice žene sploh.

Res je, da je čez 700 nezaposlenih uč. moči, od teh približno $\frac{2}{3}$ žena, veliko število. Toda ali mest res ni? Samo v dravski banovini primanjkuje okrog 200 učnih moči, a koliko je učiteljev, ki morajo protizakonito poučevati celo čez 100 otrok? In krajev v naši državi, kjer sploh ni učitelja in v mnogih niti šol ne?

Torej dela je obilo, le — denarja ni. Za prosveto pa mora biti dener, ker na njej temelji bodočnost naroda. Kako pa danes živi teh nekaj sto mladih deklet? Staršem v breme (statistika pokazuje, da je večina iz gmotno slabo stoječih stanov), vsak dan malodušneje beračijo za bedno službo. Redke bogate rodbine jih sprejemajo kot vzgojiteljice (in deklet obenem), ostale se potegujejo za instrukcije. Tudi teh je razmeroma malo in jih plačujejo od 4-50 — 8 Din na uro. Za druge službe jim učiteljske ni dalo predizobrazbe (saj se pri instrukcijah zelo pogrešajo francoščino), tudi mest ni na razpolago, ker delajo dekleta v trgovinah, pisarnah itd. povsod preko delavnika, določenega po zakonu.

In zopet se glasi naivno geslo: ženska nazaj v rodbino! Njena leta pa teko brezplodno, njen tovariš je tudi brezposeln ali je tako plačan, da ne more vstvariti niti najskromnejšega doma. Njeni mladosti se hoče ljubezni, otroka, dela. Toda oklenjene so njene moči. Še upa v namestitev, le zavest jo ubija, da ne odloča ne sposobnost ne gmotno stanje, celo niti leta čakanja, temveč spol in politična pripadnost. Obupuje in od leta do leta bolj otopeva. Kako naj nekoč vodi naše ljudstvo v zdravo, ponosno bodočnost?

Kulturno-feministični odsek ženskega društva v Mariboru deluje že od novembra z novimi močmi; predavanja, ki jim sledi debata, privabljajo lepo število deklet iz vseh stanov, posebno pa tovarniške delavke in obrtnice. Doslej je društveno delo zaostajalo v tej smeri, oziroma so le redka javna predavanja pomenila premalo za feministično zavest našega ženstva. Šele ženska mladina, ki ji je v današnji borbi za kruh najtežje in je občutila zapostavljanja na lastni koži, se je organizirala, da bi skupno razpravljala o vseh aktualnih problemih.

Pod predsedstvom ge. Jele Levstikove so se doslej vršila predavanja o „Razvoju ženskih pokretov“, o „Odnosu dekleta do moža“, o „Razvoju otroka danes“, o „Škodljivosti nekaterih poklicev za ženo“, o „Ženi in športu“ itd.

V programu prihodnjih tednov pa je: „Telesni stroj žene“, „Ali smo res duševno manjvredne“, „Žena in umetnost“, „Kozmetika in moda“, „Nezakonska mati“, „Prostitucija“, „Za feminizem zaslužne žene“ itd.

Pomen novih spoznanj pa zraste le, če se gibanje razširi in doseže tako stopnjo, da zamore vplivati na javno življenje. Zato vabi odsek k sodelovanju vso žensko mladino, brez ozira na poklic, ki ga izvršuje ali ki se pripravlja nanj.

Vpis pred predavanji, vsak torek ob 19. uri v društveni sobi, v meščanski šoli v Cankarjevi ulici (tretje nadstropje, vhod skozi dvorišče v Razlagovi ulici).

O. M. Š.

Važna izjava. Vse žene si želimo miru. Zato je vsekakor zanimiva za nas sledeča izjava angleških politikov, zastopnikov vseh treh velikih angleških strank, konzervativne, liberalne in delavske: „V vseh deželah se govori o vojni, in v nekaterih deželah se odkrito napada Društvo narodov in načelo kolektivne varnosti. Podpisani izjavljamo, da je mogoče odvrniti vojno in vzdržati trajen mir, ako narodi, člani DN, izjavijo svojo odločitev, da bodo izpolnjevali svoje obveznosti po paktu DN in da bodo preprečili in zatrli napad z vsemi sredstvi, če treba tudi z orožjem. Samo tako bo postala mogoča mirna ureditev mednarodnih sporov. Če se združijo člani DN v taki politiki, ugotavljamo, da bo njihova združena moč tako velika, da si ne bo nihče upal zavrniti ureditve važnih vprašanj z mirnimi sredstvi. Zaradi tega nujno predlagamo, da se pri ev. spremembi pakta ne sme nič ukreniti, kar bi oslabilo njegove določbe v tem oziru, temveč nasprotno, da se naj sistem DN ojača v preprečitev vojne. Prav tako povdarjamo važnost ustanovitve uspešnih odredb v okviru DN, za mirno spremembo mednarodnih razmer, ki bi mogle voditi do vojne“. Podpisani so člani vseh strank, med njimi Katherine Atholl za konzervativce in Margaret Corbett-Ashby za liberalce.

Priznanje umetnici. Znana filmska umetnica Greta Garbo je bila odlikovana po švedskem kralju z zlato kraljevo medaljo, ki je največje odlikovanje za književno in umetniško delo, ki ga more doseči Švedinja.

Stanovanjska beda ni velika le pri nas. Na Češkem se z njo morajo tudi energično boriti. Za leto 1937 je doslej 112 občin javilo ministrstvu za socialno skrbstvo, da mislijo zgraditi skupno 618 stanovanjskih hiš z 8530 stanovanji za socialno šibke sloje. Skupni stroški bodo 210 milijonov Kč. K temu znesku bo država prispevala iz fonda za aktivno pomoč brezposelnim.

„Mislite si, da zamudite vsak dan, v katerem niste storile ničesar za dosego volilne pravice. Mudi se, da prisedete tja, kjer se sestavljajo zakoni za vas.“ (Senatorka Plamin-kova.) Zakaj zahtevamo žene zase volilno pravico? Ker izvršujemo vse dolžnosti državljanke, nam pripadajo tudi vse državljanske pravice. Zahtevamo jih ne zato ker smo enake moškim, temveč prav zato ker smo različne od njih. Ako bi jim bile čisto enake, bi od moških narejeni zakoni prav lahko veljali tudi za nas. Ker pa smo različne, zahtevamo, da najdejo tudi n a š e potrebe, n a š e pojmovanje izraza v zakonih, veljavnih za vse.

„Kuhinjski orkester“. Gdč. Renée Deak je v Budimpešti ustanovila orkester, katerega članice uporabljajo kot glazbila — kuhinjsko posodo. Velik lonec in dve kuhalnici predstavljajo boben, pokrovice so činele, ena piska na prazno vinsko steklenico. ena trči od časa do časa s šampanjskimi kozarci, vrsta praznih kozarcev razne velikosti nadomestuje klavir. Zanimivo je, da ta orkester pod imenom „Kuhinjski orkester“ vsak dan nastopa v nekem budimpeštanskem lokalu; njegova dirigentka, gdč. Deak, misli tudi na turnejo.

Kdo je odgovoren? V vasi Adi ob Tisi v Baški je 12 industrij. Delavka tam lahko zasluži dnevno mezd — 4 din. Ta vas sama daje — 400 prostitutk, ki s svojim bridko zasluženim denarjem podpirajo dom. Kdo je odgovoren za ta dekleta?

Mirovna nagrada. New History Society (Družba za moderno zgodovino), 132 East 65-th Street, New-York, USA, razpisuje nagrado za najboljši odgovor na vprašanje: „Kako pridejo narodi sveta do splošne razorožitve?“ Prva svetovna nagrada je 1000 dol., druga 600, tretja 400 dol. Razen tega se bodo podeljevale nagrade po celinah — za najboljši odgovor iz Evrope, Azije itd. po 200 dol., in po narodih — po 50 dol., pri čemer lahko tudi več oseb istega naroda dobi to nagrado. Odgovor ne sme biti daljši od 2000 besed in mora biti pisan v angl., franc., italij., nem., špan., port., ruščini kot edinem slovanskem jeziku, arab., ali perziščini, kitajščini ali jap. — ako je v kakem drugem jeziku, mora biti zraven prevod v angl. ali fr. Čas je do 1. maja 1937.

Kidanje snega. V Budimpešti pripuščajo h kidanju snega letos tudi brezposelne ženske, ako so vdove ali morajo sicer skrbeti za otroke. Predpisano pa je, da morajo pri svojem opraviilu nositi moško obleko.

Varstvo ročnega dela. V ČSR je bil pred kratkim izdelan zakon za varstvo na roke delanih čipk in vezenin. Točno je označeno, kaj se smatra za ročno delo: čipke, in vezene, izdelane s pomočjo igle, kvačk, pletilk in drugega običajnega orodja, a brez strojev. Kdor bo mehanično izdelane stvari prodajal za „ročno delo“, bo kaznovan. — Zakon bo služil za varstvo onih 2000 žen. ki si z izdelovanjem ročnih del služijo boren kruh, kakor tudi za varstvo dobrega imena češkega ročnega dela.

Uspeh ameriške pisateljice. Največ uspeha ima letos v New Yorku drama Clare Boothe: „Žene“. V drami nastopa 35 žen in noben moški. Igra, ki kaže ženam, kako jih gleda žena in moškimi, kako jih gledajo in o njih govorijo žene, je vedno polna gledalcev.

Uspešne pisateljice na Češkem. Po statistiki praške mestne javne knjižnice so bile med najbolj čitanimi knjigami dela čeških pisateljic Majerove in Scheinpflugove, med tujimi pa Pearl Buck in Virginia Woolfe. (Prva Američanka, druga Angležinja.)

Omejena volina pravica. Po novem bolgarskem zakonu o občinskih volitvah bodo imele volilno pravico za občino odslej tudi žene-matere.

Kako dolgo traja zakon? Po preiskavah češkega statističnega urada je trajanje zakona odvisno precej od stanu zakoncev. Najmanj razporok je med kmečkim prebivalstvom — 2,5% letno — sploh tam, kjer ni zakon sklenjen le iz čustvenih vzrokov — ljubezni, temveč tudi zaradi materialnih ugodnosti in je tudi vezan na materialne ozire. Slede delavci v industriji in poljedelstvu, pač predvsem zato, ker ti ljudje nimajo niti dovolj znanja, niti denarja, da bi s svojimi zakonskimi spori šli pred sodnika (11,5%/00). Čim bolj je zakon baziran na ljubezni, čim bolj obenem z večjo izobrazbo raste občutljivost za surovost ali nezvestobo partnerja, temveč je razporok. Odvisno je mnogo tudi od možnosti alimentacije žene in otrok po razporoki. Med uradniki v industriji in trgovini je razporok 14%/00 pri pošti in železnici — 17%/00 — pri svobodnih poklicih pa naraste na 38%/00.

Prijateljice
naše|
umetnosti
opozarjamo
na našo
umetniško
revijo

»UMETNOST«

ki je edina revija te vrste ne samo pri nas, ampak na Balkanu sploh.

„UMETNOST“ Vas bo stalno obveščala o vseh važnejših dogodkih domačega in tujega umetniškega življenja. Z novo številko, ki je že v tisku, smo uvedli v našo revijo še poezijo in važnejše prispevke in poročila iz splošnega umetniškega življenja. Uvedli smo tudi stalno umetniško prilogo na umetniškem papirju.

Da bo revija dostopna najširšim slojem našega naroda, smo določili najnižjo naročnino, to je Din 40.— za celo leto. Naročniki, ki želijo, da se jim pošilja na umetniškem papirju tiskana revija, plačajo Din 60.—.

V DRUGI ŠTEVILKI, ki je izšla te dni, so zastopani sledeči avtorji: Pablo Picasso (Pariz), Alojzij Gradnik, France Stelè, Rajko Ložar, G. A. Kos, Miha Maleš, Fran Tratnik, France Gorše, Božidar Jakac, Ivan Vavpotič, Josip Slovnik (Düsseldorf), Nikolaj Pirnat, Maksim Sedej in drugi

Zahtevajte številko na ogled!

Pišite na naslov: Uprava Umetnosti, Ljubljana, Pod turnom 5

Mestna hranilnica Ljubljanska

	Nove vloge	Din	50.000.000.—
Oproščene vloge, prenešene na nov račun		„	60.000.000.—
	Skupno stanje novih vlog	Din	110.000.000.—

Nove vloge vsak čas izplačljive

Obrestna mera do 5%

**Za vse vloge jamči mestna občina
Ljubljanska**

**Drobna knjižica
z veliko vsebine**

Dekliško perilo

modeli in kroji za deklice od 12—18 let. Posebno bogate priloge z risbami za vezanine, ki so uporabne tudi za okras otroških obleke in predpasnikov. Cena Din 6.—. Denar je poslati z naročilom vred.

Mlade matere,

ki pripravljate perilo za svojega novorojenčka, naročite si pri nas polo s 25 modeli in kroji za

vse perilo, ki ga potrebuje novorojenček

Z naročilom pošljite **Din 5.—**; lahko tudi v znamkah